

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto

Katsaus työsuojelualan onnistuneisiin vertailuhankkeisiin

Tiivistelmä

Tiivistelmä

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirastossa (EU-OSHA) vertailu (benchmarking) määritellään suunnitelluksi prosessiksi, jossa organisaatio vertaa työsuojeluprosessejaan ja suoritustaan muihin organisaatioihin oppiakseen vähentämään tapaturmia ja sairauksia sekä parantamaan työsuojelulainsäädännön noudattamista ja/tai leikkaamaan siitä aiheutuvia kustannuksia. Tämän määritelmän perusteella hankkeen keskeisenä tavoitteena oli tarkastella työsuojelualan alakohtaisesti perustettuja vertailujärjestelmiä sekä jäsenvaltioiden että EU:n tasolla. Tutkimuksessa arvioidaan myös tällaisten järjestelmien etuja ja rajoituksia sekä määritellään keskeiset niiden onnistumiseen vaikuttavat tekijät ja esteet.

Eurooppalaisten työsuojelualan vertailujärjestelmien selvittämiseksi sekä tietojen saamiseksi niiden kattavuudesta, toiminnasta ja tehokkuudesta on käytetty monia eri menetelmiä, esimerkiksi asiakirjatarkastus, sähköpostikyselyt ja verkkokyselyt. Tietoja täydennettiin soveltamalla tapaustutkimukseen perustuvaa lähestymistapaa. Sen avulla pyrittiin ymmärtämään paremmin valittuja järjestelmiä sekä niiden onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä ja esteitä. Tässä yhteydessä haastateltiin perusteellisesti järjestelmien koordinoijia ja osallistujia heidän tietämyksensä ja käytännön kokemustensa hyödyntämiseksi. Lisäksi toteutettiin muutamia tapaustutkimuksia, jotka koskivat työsuojelualan ulkopuolisia vertailujärjestelmiä. Niissä tutkittiin näkemyksiä, joita voitaisiin siirtää alojen välillä.

Katsauksen tuloksista käy ilmi, että käytettävissä on monenlaisia järjestelmiä, niihin osallistuminen vaihtelee ja ne kattavat monia eri aloja ja aiheita. Tietojenvaihdolle asetetut vaatimukset vaihtelevat merkittävästi perusteellisen tarkastelun kohteena olleissa 24:ssä työsuojelualan järjestelmässä. Ne kattavat sekä määrällisiä (eli työsuojelun tuloksiin liittyviä) tietoja että laadullisia hyviä käytäntöjä koskevia (prosessia koskevia) tietoja. Monet järjestelmät sisältävät osittain kumpiakkin.

Vertailujärjestelmistä on runsaasti etua niiden jäsenorganisaatioille. Vertailujärjestelmään liittymiseen organisaatioita motivoi vahvasti mahdollisuus tutkia omaa suoritusta markkinoilla. Toinen vahva kannustin on mahdollisuus vähentää tapaturmia ja vaaratilanteita. Esimerkiksi suomalaisten työpaikkojen vapaaehtoinen verkosto Nolla tapaturmaa -foorumi on havainnut, että tapaturmat vähenivät sen jäsenorganisaatioissa 46 prosenttia vuosina 2008–2012, kun tapaturmien kokonaismäärä pysyi kyseisellä aikavälillä Suomessa jokseenkin samana. Kun Yhdistyneen kuningaskunnan työsuojeluviranomaisen (Health and Safety Executive, HSE) paperi- ja kartonkiteollisuuden neuvoa-antava komitea (PABIAC) toteutti vertailutoimia, työtapaturmien määrä paperiteollisuudessa väheni samanaikaisesti. Vielä 1990-luvulla paperiteollisuuden työtapaturmien määrä oli suurempi kuin rakennusalalla, mutta nykyään se on vain vähän teollisuuden työtapaturmien keskiarvoa suurempi. Visio menestyksestä on houkutteleva mielikuva: monien osallistujien liittymistä järjestelmään motivoi toive sellaisen työympäristön luomisesta, jossa "nolla tapaturmaa" voisi toteutua.

Kyselytutkimuksiin saatujen vastausten mukaan onnistumiseen vaikuttavat monet eri tekijät, eikä ollut yhtäkään tiettyä tekijää, jota vastaajat olisivat yksimielisesti pitäneet ratkaisevan tärkeänä järjestelmänsä onnistumiselle. Tietovaatimukset nousivat keskeiseksi tekijäksi erityisesti osallistumisen ja jäsenyyden kannalta. Vertailujärjestelmät, joissa vaatimuksena on tunnuslukujen kerääminen, eivät ole yhtä houkuttelevia jäsenille kuin järjestelmät, joissa vaihdetaan hyviä työsuojelukäytäntöjä. Osallistumisen lisäämiseen ja onnistumiseen johtaa todennäköisesti keskittyminen niihin piirteisiin, joista on odotettavissa eniten hyötyä jäsenille. Tämä ei kuitenkaan saisi estää järjestelmän toteuttajien mielestä hyödyllisten tietojen keräämistä varsinkaan, jos ne ovat tärkeitä edistyksen seuraamisen kannalta. Työtapaturmista ilmoittaminen voi olla arkaluonteinen asia, ja jäseniä on saatettu neuvoa välttämään tapaturmia koskevien tietojen jakamista. Ilmoituksen tekeminen nimettömänä voisi ratkaista tämän ongelman. Esimerkiksi autokannan turvallisuuteen liittyvässä virtuaalisen riskinhallinnan vertailujärjestelmässä havaittiin, että nimettömyys parantaa toimitettujen tietojen luotettavuutta ja johtaa tuloksellisempiin keskusteluihin.

Useimmissa järjestelmissä on mahdollisuus verkostoitua ja keskustella. Esimerkiksi Alankomaiden nollatapaturmaverkosto on todennut, että henkilökohtaiseen osallistumiseen perustuvat työryhmät ja foorumit ovat parempia kuin passivoivat paneelikeskustelut ja luennot. Ne ovat toimivimpia silloin, kun osallistujat saadaan vakuuttuneiksi muiden yritysten toimintamallien ja prosessien merkittävydestä sekä mahdollisuuksista soveltaa niitä osallistujien omiin organisaatioihin.

Monet tutkimuksessa haastatellut toivat esille, että verkostoitumisella on keskeinen asema luotaessa onnistumisen perustana olevia luottamuksellisia suhteita ja keskinäistä yhteistyötä. Verkostoitumismahdollisuudet, joita korkeakoulualan parhaita käytäntöjä jakava Universities Safety and Health Association -foorumi tuottaa, kuuluvat foorumin eniten arvostettuihin toimiin. Foorumi on todennut, että useimmilla Yhdistyneen kuningaskunnan yliopistoilla on hyviä sisäisiä tiedonkeruuprosesseja, joten ne katsovat, että niiden tuottamien määrällisten tietojen tärkeimpänä funktiona on tulla verratuksi muiden laitosten vastaaviin tietoihin.

Käyttäjien näkökulmasta erityisen hyödyllisinä pidetään järjestelmiä, joissa on henkilökohtaista ohjausta sisältäviä elementtejä, esimerkiksi paikalla tehtävät havaintoesitykset ja mahdollisuudet henkilökohtaisiin keskusteluihin. EU-OSH:n vertailuohjausryhmä havaitsi, että yksittäiset ihmiset voivat käsitellä kiistanalaisia ja arkaluonteisia kysymyksiä, kun tapahtumia isännöidään "turvallisissa" ympäristöissä ilman kilpailua. Näin luodaan perusta vertailua edistävälle yhteistyömyönteiselle asennoitumiselle.

Muita tärkeitä tekijöitä ovat esimerkiksi jäsenyyksikkö (sijoituspaikkakohtainen jäsenyys voi esimerkiksi suurissa yrityksissä toimia paremmin kuin yrityskohtainen jäsenyys) ja jäsenyyden kriteerit. Järjestelmät, joiden toimialapohja on laaja (esim. Suomen Nolla tapaturmaa -foorumi), voivat olla yhtä toimivia kuin kapean toimialapohjan järjestelmät (esim. HSE:n PABIAC-järjestelmä). Suomen Nolla tapaturmaa -foorumi ottaa jäseniksi työsuojelualan huippuosaajien lisäksi myös yritteliäitä alisuorittajia ja moninkertaistaa siten mahdollisuudet vertaisoppimiseen ja tuensaantiin.

Myös tavoitteiden asettaminen on tärkeä tekijä. Tavoitteiden olisi oltava kunnianhimoisia, mutta realistisia. Autokannan turvallisuuteen liittyvän virtuaalisen riskinhallinnan vertailujärjestelmän kannalta liian jäykän strategian katsottiin olevan haitallinen ennen kehittämistä. Virtuaalisen riskinhallinnan mukaan vertailufoorumilla ja sen yhteydessä käydyt keskustelut ovat yhtä tärkeitä kuin itse tiedot.

Osallistumisen kautta saatujen tietojen olisi oltava aidosti hyödyllisiä osallistujille. Jos järjestelmä ei tuota oletettua arvoa, osallistuminen todennäköisesti vähenee, koska järjestelmään sijoitetuille resursseille ei saada tuottoa. Vertailujärjestelmien jäsenet keskittyvät yleensä mieluummin prosesseihin kuin tuloksiin ja arvostavat suuresti konkreettisia esimerkkejä parhaista käytännöistä. Suurin osa vastaajista oli yhtä mieltä siitä, että mahdollisuus helpottaa muutoksia tuotetun tiedon avulla vaikuttaa merkittävästi järjestelmän onnistumiseen. Hyödyllisinä pidetään järjestelmiä, jotka tuottavat asiakirjoja, joissa käsitellään työsuojelun menettelytapoja ja prosesseja. Niitä käyttämällä säästyy aikaa, kun dokumentteja ei tarvitse luoda tyhjästä. Sähköisten asiakirjojen jakaminen on erityisen hyödyllistä. Myös monien eri tiedonlevitysstrategioiden käyttöä pidetään tärkeänä järjestelmän onnistumisen kannalta. Siitä esimerkkinä on Saksan BGM ja sen lakisääteisen tapaturmavakuutuksen kattava kannustinjärjestelmä.

Monien vastaajien mukaan osallistumisen helppous vaikuttaa osaltaan järjestelmän onnistumiseen. Edellä mainitussa BGM-järjestelmässä vähennetään byrokraattisia esteitä käyttämällä mahdollisimman yksinkertaisia kyselylomakkeita. Yhdistyneen kuningaskunnan HSE:n PABIAC-järjestelmän tuoreimmassa kyselytutkimuksessa saavutettiin sen tiiviin ja yksinkertaisen rakenteen ansiosta hyvä vastausprosentti.

Ilmausten "hyvä käytäntö" ja "paras käytäntö" käyttöä olisi pohdittava tarkkaan. Luxemburgilainen ArcelorMittal-konserni havaitsi, että ilmauksen "hyvä käytäntö" sisältämä viesti oli usein hyödyllisempi kuin ilmauksen "paras käytäntö", sillä se katsotaan pikemminkin neuvojen antamiseksi kuin tiukkojen menettelyjen määräämiseksi. Näin johtajat kokevat tuloksena olevat työsuojeluprosessit enemmän omikseen.

Vastaajat eivät sen sijaan olleet yhtä yksimielisiä siitä, mitkä ympäristöjen tai järjestelmien ominaisuudet ovat epäedullisia. Yleisimmin mainittiin aikaan tai resursseihin liittyvien jäsenyyden vaatimusten rasittavuus ja asiaan liittyvän tuen vähäisyys. Jos järjestelmissä kerätään suuria määriä empiirisiä tietoja, ne voivat muistuttaa tutkimushankkeita ja vaatia runsaasti resursseja. Henkilökohtaisia haastatteluja ja paikalla tehtäviä työsuojeluprosessien tarkastuksia sekä muita vastaavia menetelmiä olisi sen vuoksi käytettävä maltillisesti.

Raportin liite on tarkoitettu käytännön ohjeeksi niin yksittäisille ihmisille kuin organisaatioille, jotka haluavat ottaa käyttöön työsuojelualan vertailujärjestelmän tai kehittää jo olemassa olevaa järjestelmää.

Siinä esitellään käytännön toimia, jotka liittyvät jäsenten hankintaan, tavoitteiden asettamiseen, muutosprosessin ylläpitämiseen ja kestävyuden varmistamiseen pitkällä aikavälillä.

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusviraston (EU-OSHA)

tehtävänä on tehdä Euroopasta turvallisempi, terveellisempi ja tuottavampi paikka tehdä työtä. EU-OSHA tutkii, kehittää ja jakaa luotettavaa, tasapuolista ja puolueetonta työterveys- ja työturvallisuustietoa sekä järjestää Euroopan laajuisia tiedotuskampanjoita. EU-OSHA on perustanut Euroopan unioni vuonna 1994, ja sen toimipaikka on Bilbaossa Espanjassa. EU-OSHA kokoaa yhteen Euroopan komission, jäsenvaltioiden hallitusten sekä työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen edustajia ja EU:n jokaisen jäsenvaltion ja muiden maiden johtavia asiantuntijoita.

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto

Santiago de Compostela 12, 5th floor

48003 Bilbao, SPAIN

Puhelin +34 944794360

Faksi +34 944794383

Sähköposti: information@osha.europa.eu

<http://osha.europa.eu>

Publications Office